

Nieuwsbrief

Nederlandsche Bodemkundige Vereniging

Redactioneel

In deze NBV Nieuwsbrief de verkorte notulen van de Algemeen Bestuursvergadering gehouden op 7 maart in Wageningen. Op de vergadering is onder meer besloten dat de NBV zich bij de IUSS (International Union of Soil Sciences – Internationale Bodemkundige Vereniging) zal aansluiten waardoor alle NBV leden automatisch lid zijn van de IUSS.

De 128^e Wetenschappelijke Bijeenkomst van de NBV wordt op woensdag 29 mei op het RIVM in Bilthoven gehouden. Het thema van de bijeenkomst is: **Duurzaam Bodemgebruik**. De dag wordt georganiseerd in samenwerking met het RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu) en de dagvoorzitter is Dr is Hans van Grinsven. Het volledige programma inclusief inleiding en samenvattingen van de voordrachten is apart bijgevoegd.

In deze Nieuwsbrief vindt u verder een bijdrage van Bart Groeneveld van de UvA over bodemkunde en het middelbaar onderwijs. Tot slot een recensie van het boek van Co Adriesse door Wim Andriesse (geen familie).

Alle correspondentie met betrekking tot de NBV Nieuwsbrief s.v.p. richten aan: Secretaris NBV, ISRIC, Postbus 353, 6700 AJ Wageningen, e-mail: Hartemink@isric.nl

Algemeen Bestuursvergadering 7 maart 2002

Aanwezig: J. Alblas, M. Geense, J.J.M. van Grinsven, S.W. Moolenaar, P.F.A.M. Römken, S. Mantel, S.P. Vriend, G.B.M. Heuvelink, W. van der Zon, S.A.T.M. van der Zee (voorzitter), A.E. Hartemink (notuleert)

Bestuurswisseling

De voorzitter ligt de bestuurswisseling toe. Door het vertrek van Karl Harmsen naar het buitenland werd de vice voorzitter, Sjoerd van der Zee, in oktober 2001 de nieuwe voorzitter. Tegelijkertijd werd Gerard Heuvelink de nieuwe vice voorzitter. De secretaris-penningmeester, Alfred Hartemink, had deze functie in april 2001 overgenomen van Jacques Neeteson. Het is gebruikelijk dat het zittende dagelijkse NBV bestuur (i.e. voorzitter, vice voorzitter en secretaris-penningmeester) zorgt voor haar eigen opvolging. Na enige discussie omtrent deze procedure werd besloten om dit voorlopig ongewijzigd te laten.

Hissinkprijs

Vrijwel niemand van het bestuur wist precies wie D.J. Hissink was en er werd daarom voorgesteld om in een volgende NBV Nieuwsbrief een kort profiel van Hissink te schetsen. Tevens werd voorgesteld om de naam van de prijs licht te wijzigen in "NBV Hissinkprijs". Een beslissing hierover wordt later genomen. De Hissinkprijs werd voor het laatst uitgereikt in oktober 2000 maar er zijn ook jaren geweest dat de prijs niet is uitgereikt. Het bestuur was unaniem van mening dat het een zinvolle prijs is die meer aandacht verdient. Gerard Heuvelink zal de nodige publiciteit op hogescholen en universiteiten maken en een kleine commissie instellen voor het beoordelen van binnengekomen scripties. Inzendingen van 2001 scripties dienen voor 1 juli 2002 aan hem gestuurd te worden zodat de prijs bij de 129e Wetenschappelijk Bijeenkomst in het najaar van 2002 uitgereikt kan worden.

IUSS (Internationale Bodemkundige Vereniging)

De ISSS is veranderd in de IUSS (van een vereniging naar een bond). Dat betekent onder meer dat alle leden van nationale bodemkundige verenigingen automatisch lid zijn van de IUSS - mits de nationale verenigingen zich aanmelden bij de IUSS. Een groot aantal nationale bodemkundige verenigingen heeft dit reeds gedaan maar de NBV nog niet. Een discussie werd gevoerd over de voor- en nadelen van de aansluiting van de NBV bij de IUSS. Het voordeel is dat alle NBV leden (thans 480) automatisch lid zijn van de internationale bodemkundige vereniging terwijl momenteel ongeveer 170 NBV leden lid zijn van de IUSS. De kostprijs voor deelname is \$5 per lid hetgeen betekent dat de NBV jaarlijks \$2450 aan de IUSS zal afstaan. Een contributieverhoging zal voor het gros van de leden nodig zijn maar er zal geen verhoging zijn voor NBV leden die nu reeds IUSS lid zijn. Na discussie stemde de AB voor toetreding tot de IUSS. Gezien het feit dat de huidige contributie laag is (Euro9) werd een verhoging tot Euro15 acceptabel geacht. De NBV heeft enige tijd geprobeerd om aanmelding van de NBV bij de IUSS via de KNAW te laten lopen maar zonder succes. Er is besloten dat de secretaris zich rechtstreeks bij de IUSS aanmeldt en deelname per 2003 voorstelt. Er zal eerst een opschoning van de ledenlijst plaatsvinden voordat het definitieve aantal leden aan de IUSS wordt doorgegeven.

Financiën

De penningmeester zal op de 128e wetenschappelijk bijeenkomst in mei 2002 de balansen voor 2000 en 2001 presenteren. Informatie van de KLV over 2001 dient nog te worden ontvangen.

Terugblik op activiteiten

De 127e wetenschappelijke bijeenkomst van september 2001 is bij gebrek aan belangstelling niet doorgegaan. Er waren slechts 7 aanmeldingen en de informatie aan de leden omtrent de bijeenkomst was laat verstuurd. Voor bijeenkomsten vlak na de zomervakantie dient de informatie ruim van tevoren te zijn samengebracht en verstuurd.

Wetenschappelijke Bijeenkomsten (WB)

Het was oorspronkelijk de bedoeling dat de 128^e Wetenschappelijke Bijeenkomst zou samenvallen met NAC VI maar gezien de kosten van de deelname en het feit dat de NAC bijeenkomsten meerdere dagen zijn, is besloten van deelname af te zien. Hans van Grinsven van het RIVM organiseert de 128^e WB in Bilthoven getiteld "Duurzaam Bodemgebruik". Programma en lijst van sprekers werd uitgedeeld.

Voor komende wetenschappelijk bijeenkomsten werden de volgende ideeën gegeven "De bodem in het onderwijs" (Heuvelink), "Bodemverzuring en monitoring" (Vriend) en "Bodemecologie" (van der Zee).

NBV Website, logo en enquête

Hoewel in de AB vergadering van 2001 besloten werd voorlopig geen eigen NBV website op te zetten heeft in de loop van het jaar het dagelijks bestuur besloten toch een kleine website te beginnen. Een zesdejaars student van de WU (Arnaud Temme) heeft samen met de secretaris een opzet gemaakt en deze werd aan het AB bestuur gedemonstreerd. De site bevat zowel verenigings- als algemene bodeminformatie. De bestuursleden werd gevraagd bijdrages te leveren. Plaatsing van de site alsmede de domeinnaam zijn nog onzeker maar Paul Römken zal informeren of de site bij Alterra ondergebracht kan worden.

De NBV heeft geen eigen logo en het dagelijks bestuur vindt dat een omissie. Een fraai vormgegeven logo zou de herkenbaarheid van de vereniging vergroten. Er zou een wedstrijd van gemaakt kunnen worden maar het bestuur was van mening dat een professioneel ontwerp beter zou zijn – temeer daar de voorzitter een professioneel ontwerper in de familie heeft die voor een vriendenprijsje (€600) een ontwerp kan maken. Sleutelwoorden voor het ontwerp zijn: bodems, herkenbaar, degelijk, informatief en Nederland.

De NBV heeft relatief weinig kennis van wat haar leden doen. Om daar inzicht in te krijgen werd besloten om een kleine enquête (max. 1 A4) bij de volgende Nieuwsbrief te sturen. In deze enquête zou informatie over leeftijd, achtergrond, werkveld en verwachtingen t.a.v. de NBV achterhaald moeten worden. Om een goede response te krijgen werd besloten om een retourenveloppe met antwoordnummer bij te sturen. De enquête zal in het najaar van 2002 plaatsvinden.

Programma 128^e Wetenschappelijke Bijeenkomst

Een volledige programma met inleiding en samenvattingen is apart bijgesloten – hieronder een lijst van sprekers en tijden. De bijeenkomst heeft als thema “Duurzaam Bodemgebruik” en zal worden gehouden op het RIVM in Bilthoven.

9.30	Opening	Sjoerd van der Zee, NBV-WUR, (NBV voorzitter) Hans van Grinsven, RIVM-MNP (Dagvoorzitter)
Beleid en Filosofie		
9.40	<i>Naar een beleid voor duurzaam gebruik van de bodem</i>	Niek de Wit, DGM-BWL
10.00	Bodemkwaliteit mee aan het stuur in de ordening en beheer van landgebruik	Annemarie van Wezel, Hans van Grinsven, Ton Breure, RIVM-MNP
10.20	De bodem als planningsfactor voor de ruimtelijke ordening	Ruben Busink, TNO-NITG
11.40	Koffiepauze	
11.00	Een duurzaam gebruik van het landelijk gebied. Men neme de bodem!	Harrie Vissers, Provincie Noord Brabant
11.20	De Ondergrond in een Lagenbenadering voor RO	Chris Bremmer, TNO-NITG
11.40	Organische stofkwaliteit als integrale indicator voor duurzaam bodemgebruik	Rolf Kemmers, Alterra
12.00	Ruimtegebruik: meer dan 3 dimensies	Anja Sinke, Linda Maring, TNO-MEP
12.20	Lunchpauze	
Bodembeheer in de praktijk		
13.30	Ontwikkelen en beheren van het Landelijk gebied	Theun Vellinga, Rob van de Velde, Carla Roghair, DLG
13.50	Praktijkervaringen bij bodembeheer op 2 soorten landbouwbedrijven in de Utrechtse venen	Ben Versteegh, Agrarische natuur en landschapsvereniging de Utrechtse Venen
14.10	Bodemgebruik in de biologische landbouw. Analyse van bodem- en stikstofdynamiek ten behoeve van bedrijfsinnovaties	Chris Koopmans, Louis Bolk Instituut
14.30	De bodem als archief	Wim de Gans, TNO-NITG
14.50	Koffiepauze	
De rol van organisch stof en nutriëntenhuishouding		
15.10	Een Bodembeoordelingssysteem voor Natuurontwikkeling op verontreinigde grond	Hans Kros, Alterra
15.30	De rol van bodemkwaliteit bij de omzetting van landbouwgronden naar natuur. Een voorbeeld studie in de provincie Gelderland	Susan Sollie, Kees Schotten RIVM
15.50	Effecten van bodemtype en bodemgebruik op potentiële denitrificatie en lachgasemissie uit landbouwgronden	Gerard Velthof, Kor Zwart en Peter Kuikman, Alterra
16.10	Korte terugblik op de dag gevolgd door borrel	

De bodem in het onderwijs - meer dan aardrijkskunde? Veel meer dan aardrijkskunde!

Opleidingen Fysische geografie heten tegenwoordig aardwetenschappen. Voor docenten in het voortgezet onderwijs is dit in het geheel niet verwarrend. Zij associëren zowel fysische geografie als aardwetenschappen met het vak aardrijkskunde. En dat is een verkeerd beeld. Sinds een aantal jaar probeert de opleiding aardwetenschappen van de Universiteit van Amsterdam iets aan die beeldvorming te doen middels een project dat wordt gefinancierd door de Stichting Kennisontwikkeling en Kennisoverdracht Bodem (SKB): de bodem in het onderwijs.

Het project

Niet alleen de beeldvorming over een opleiding die de bodem bestudeert speelt een rol in het project. Een veel belangrijkere gedachte is dat de maatschappelijke beeldvorming over de bodem in het algemeen een stuk positiever kan. Uitgangspunt van het project is dan ook om enthousiasmerend lesmateriaal over de bodem te ontwikkelen en te implementeren. De doelgroep van het project is de leerling en de docent uit de bovenbouw van het VWO en de leerling en de docent uit het basisonderwijs. Juist als het gaat om beleving van de bodem liggen er in het basisonderwijs goede kansen. En wie vroeg zaait...

De ontwikkeling van het lesmateriaal voor het VWO is in handen van de Universiteit zelf. De opleiding Aardwetenschappen doet dit in samenwerking met het vakdidactisch instituut van de universiteit. De ontwikkeling van het materiaal voor het basisonderwijs is uitbesteed. In het vervolg van dit artikel richten we ons op het materiaal voor het VWO

De bodem als moedermateriaal

Het VWO is sterk veranderd. Leerlingen hebben geen vakkenpakketten meer, maar kiezen een profiel. Docenten zagen zich geplaagd voor weer meer veranderingen in hun klas. Het profielwerkstuk deed haar intrede, contacturen werden gehalveerd, ruimte voor leuke practica verdween. Pessimisten noemen dit de Tweede Fase. Optimisten noemen de Tweede Fase een inrichting van het onderwijs die ruimte schept voor een zelfstandig lerende leerling in het proces van 'leren leren'. Hoe dan ook er viel een gat door invoering van de Tweede Fase. Uit een zelf uitgevoerde enquête op 45 scholen trok de UvA de conclusie dat er behoefte bestond bij docenten aan lesmateriaal dat door leerlingen zelfstandig is uit te voeren, dat praktisch van aard is, dat te gebruiken is binnen een lesuur, maar ook als opstap naar een profielwerkstuk, dat te combineren is met andere practica tot een praktische opdracht, dat aansluit bij de bestaande lesmethodes en waar de docent zelf weinig tijd aan hoeft te besteden.

De bodem leent zich uitstekend als overkoepelend thema. De veelzijdigheid van de bodem maakt dat vele onderwerpen uit de reguliere lesstof op een inzichtelijke manier duidelijk kunnen worden gemaakt. Er zijn momenteel twintig lesmodules. Op de een of andere manier gaan ze allemaal over de bodem. Elke lesmodule is opgebouwd volgens een vast stramien:

- handleiding voor de leerling bestaande uit
  - schets van maatschappelijke context en vertaling naar lesstof
  - experiment
  - vertaling experimentresultaten naar een praktijksituatie
  - suggesties voor vervolgonderzoek
- docentenhandleiding bestaande uit
  - aardwetenschappelijke achtergrond
  - aansluiting bij de eindtermen en lesmethodes
  - uitgewerkte antwoorden
- proefopstelling
- poster, ter inleiding op het onderwerp

Voor aardrijkskunde?

Van de twintig ontwikkelde lesmodules zijn er slechts drie geschikt voor het vak aardrijkskunde. De overige lesmodules richten zich op natuurkunde, wiskunde, biologie en scheikunde. Juist dat zijn de vakken die worden toegepast in de aardwetenschappen. En als je iets wilt doen aan beeldvorming van het vakgebied dan moet je dat wel op de juiste plek doen. Bij die vakken dus.

Levendige bodem versus abstracte tekst?

De bodem gaat pas echt leven als je er mee aan de slag bent. Een tekst als deze blijft in welke vorm dan ook te droog om een goed beeld te geven. Als u wilt zien hoe de lesmodules er in het echt uitzien dan kunt u een overzicht vinden op www.aardwetenschappen.nl scroll naar scholierensite. Een volledige lijst van de lesmodules met een korte beschrijving is op te vragen bij onderstaand adres. Er is nog veel meer aan de hand met de bodem in het onderwijs (kijk bijvoorbeeld eens op www.aarde.nu). Daarover een volgende keer.

Voor meer informatie over opleiding Aardwetenschappen –Fysische geografie

Bart Groeneveld

Nieuwe achtergracht 166, 1018BT Amsterdam, 020 – 525 7446

e-mail: bartg@science.uv.nl

Verstoorde aarde: ome co schrijft zich af

door Wim Andriesse

Het vervelende van boekrecensies is vaak dat de schrijvers ervan vooral over zichzelf beginnen te vertellen in plaats van over het te bespreken boek. Iets soortgelijks doet zich overigens ook voor bij afscheidsredes en jubileumtoespraken. Toch denk ik dat ik, met mijn achternaam, in dit geval wél mag beginnen over mezelf, of liever over mijn eerste ontmoeting met Co Andriesse, de schrijver van ‘Verstoorde Aarde’.

Dat was namelijk in 1973 toen ik, juist afgestudeerd in de tropische bodemkunde en op weg naar mijn eerste baan, Bahasa Indonesia moest leren bij het KIT in Amsterdam. Daar kreeg ik een verbaasde Co Andriessse te spreken, die er toen werkte, en die weleens wilde weten wie er nog meer Andriessse heette -en nog wel met twee essen en zonder n aan het eind- en dan ook nog eens bodemkundige was. Dat kwam immers niet vaak voor. Vandaar ook dat Co door vele van zijn collega's van het KIT werd gevraagd of hij weer naar Indonesië ging, want dat nieuwtje -*mijn* nieuwtje dus- was daar al snel door de statige wandelgangen gegaan.

Co moet toen al aan zijn proefschrift hebben gedacht, want hij drukte me vooral op het hart om bij eventuele publicaties van mijn hand duidelijkheid te betrachten en, teneinde persoonsverwarring te voorkomen, ook de voornaam te vermelden. *Wim* dus, en dan zou hij voortaan als *Jacobus P.* door het bodemkundig-wetenschappelijke leven gaan. Zo gezegd, en zo nooit gedaan. Maar wel ontstond al gauw de wederzijdse gimmick om, als buitenstaanders vroegen of we familie van elkaar waren, aan elkaar te referen als Ome Co en Neefje Wim. En dat bleef ook onze aanhef bij de verschillende ontmoetingen buitengaats (zuidoost Azië vooral) en, later, binnen Nederland.

En nu heeft Ome Co dus een écht boek geschreven, een verhalenbundel over de avonturen van zijn alter ego Anton Wildeboer –what's in a name?-. Een geromantiseerde versie van zijn werkelijkheid, zijn leven als bodemkundige in het ontwikkelingswerk. Zijn leven, ja, maar vooral ook zijn worsteling daarmee, dat leven in het ontwikkelingswerk. Althans met de organisaties en overheden die daar over gaan, de culturele en maatschappelijke kloven die daarbij overbrugd dienen te worden, en het uiteindelijk geringe resultaat van alle inspanningen. Voor velen onder ons heel herkenbaar vanuit de eigen werkervaring. En dan die passie die Co in het boek heeft weten vast te leggen, ook heel herkenbaar, niet alleen voor neefjes, maar voor iedereen die ooit met Co te maken heeft gehad.

De bundel begint, niet lang na de Tweede Wereldoorlog, via een diplomatieke grap 'Harer majesteits koerier', in de modder van Nieuw Guinea. Hier wordt Co door een paar oude rotten de knepen van het vak worden geleerd. "De bodem wordt pas gekend door dieper te graven", zegt een van zijn leermeesters. Mooie verhalen levert dat op, van langdurige bodemkundige expedities, met hulp van dragers die gerecruteerd zijn uit de lokale gevangenis, en, eenmaal op vrije voeten gesteld, ook de vrouwen van die dragers en anderen, toevallige reizigers die ook die kant uit moeten. Het oerbos in, of het moeras, de ruigten van dat land.

Echter, niet alleen in tropisch-bodemkundig opzicht wordt Co hier gekneed. Ook in maatschappelijk opzicht worden hem lessen bijgebracht. Lessen over wat sociaal gewenst is, of ongewenst. Lessen die hem, ondanks zijn aanvankelijke scepsis, ja zelfs verwerping, zijn hele leven bijblijven en die hem tenslotte helpen bij het aanvaarden van het lot: Als eenling, als eenzame bodemkundige, kun je niet veel doen om het bestaan van miljoenen armoedzaaiers te verbeteren. Zo kort voor het einde van onze koloniale geschiedenis heb je bovendien je handen vol aan jezelf, om jezelf staande te houden in een veelvoudige klassenmaatschappij. Rijk tegen arm, gevend tegenover ontvangend, wit tegenover zwart en, wellicht nog groter tegenstelling, alle mengkleuren daartussenin.

En dan komt al snel die andere eenzaamheid opzetten. Naarmate je langer in je eigen tropen verblijft wordt het moeilijker te aarden in de oorspronkelijke omgeving. Het

homeleave wordt een eenzame gebeurtenis en je bent opgelucht als je weer terug kunt naar de tropen. Serawak, waar Co zó lang werkt -of was het toch Anton Wildeboer?- dat hij er letterlijk mee vergroeid en er een gezin sticht, en een huis. Dat verhaal wordt in een vijftal hoofdstukken verteld die van ontroerende eenvoud en schoonheid zijn. De onzekere toenadering tot een vrouw, en vooral tot de wereld van die vrouw, met adat, dorpsoudsten, stille kracht, longhouses en een nagenoeg gebrek aan privacy. En dan toch, zij het tijdelijk, een gezamenlijk geluk vinden. En een dood, die dat geluk verbreekt. Co Andriessie toont zich hier een geboren verteller, en schrijver.

Die schrijfkunst culmineert in het verhaal Mathilde, wat zich afspeelt op Nieuw Guinea, opnieuw. Het is de bijna ongelooflijke geschiedenis van een Nederlandse zendingsverpleegster, die zich met een onwrikbaar vertrouwen in de Heer, letterlijk vanuit de lucht in een klein Papoea dorp in het Sterrengebergte laat vallen om de lokale bevolking te helpen op weg naar 'een betere toekomst'. Dat lukt haar, aanvankelijk. Althans, ze is in staat om de kindersterfte te beperken, en de ouderen langer te laten leven. Het dorp groeit en er ontstaat voedselschaarste. De zending zorgt voor landbouwkundige ondersteuning, een jong idealistisch echtpaar wordt ingevlogen, en kunstmest, zaad, bestrijdingsmiddelen, kleinvee en gereedschap. Kortom alles gaat verkeerd, en een deel van het dorp moet verhuizen. De *transmigrasie* is geboren en leidt het dorp naar een verre kust waar de teloorgang op haar voltooiing wacht. God verliest van de Grote Geest. En Mathilde weet dat, weet ook dat ze schuldig is. Ook zij overleeft het niet.

Naast deze hoofdverhalen bevat 'Verstoorde aarde' nog een aantal korte schetsen van andere ontwikkelingssituaties. Een starre ontvangst in Noord Korea, het afslaan van een corruptief aanbod in Indonesië wat later nog gevolgen blijkt te hebben, een natuurramp in de Pacific, een onverwacht projectbezoek aan Sri Lanka, en een sollicitatiegesprek in het laatste deel van de carrière. Nogmaals het zal velen van ons zeer bekend voorkomen. En ook dat voortdurende gevecht met de macht, en de bureaucratie daarvan. Of die nu DITH, FAO, het Overseas Department, dan wel DGIS heten, het blijven bureaucratieën, eigenwijs, traag en onontkoombaar. Zeker als je zo'n geblokte persoonlijkheid hebt als Anton Wildeboer - of is het toch Co Andriessie?

Dat de schrijver Co Andriessie, toch een wetenschapper is toont zich tenslotte in de in het boek opgenomen 'Verantwoording van spelwijzen' waarin ontwapenend nauwkeurig wordt uitgelegd hoe in het Maleis of in het Indonesisch de u of oe dienen te worden uitgesproken. Met uitzondering van de ü, want die klinkt als een Nederlandse kus. Ik zou Ome Co er zó een willen geven voor zijn opmerkelijke boek!

“Verstoorde aarde” door Co Andriessie

KIT Publishers, Amsterdam ISBN 90 6832 513 2 2001

Paperback 256 pp. €17.50

